

Mezinárodní právo soukromé

Mezinárodní právo soukromé upravuje soukromoprávní poměry s mezinárodním (přeshraničním) prvkem. Existuje-li v právním poměru mezinárodní prvek, nemůžeme na něj pohlížet pouze v intencích národního (tuzemského) práva, ale musíme využít norem a metod mezinárodního práva soukromého, s jejichž pomocí odpovídáme na tři základní otázky: Kde se budeme soudit? Podle jakého práva se bude předmět sporu posuzovat? Jakým způsobem se bude nakládat s vydaným soudním rozhodnutím mimo stát jeho původu? Mezinárodní právo soukromé je zvláštní právní disciplína. Jak uvádí *Rozehnalová*, je „*hybridem mezi právem mezinárodním a právem vnitrostátním, hybridem mezi zájmy státu a jeho suverenitou, a zohledněním zájmů jednotlivce*“.

Mezinárodní právo soukromé (a procesní) je právním odvětvím, které je součástí vnitrostátního práva. Rozumí se jím „*soubor právních norem, které výlučně upravují soukromoprávní poměry s mezinárodním prvkem, včetně právních norem upravujících postup soudů, jiných orgánů a účastníků, případně i jiných osob, a vztahy mezi nimi vznikající v řízení o soukromoprávních věcech, v němž je obsažen mezinárodní prvek*“. V oblasti právních poměrů soukromého práva nás v této publikaci zajímají především obchodněprávní, občanskoprávní a okrajově pracovněprávní vztahy, oblasti rodinného práva nevěnujeme pozornost.

Pro aplikaci norem mezinárodního práva soukromého musí v právním poměru existovat mezinárodní prvek. Existence mezinárodního prvku ovšem automaticky neznamená použití cizího práva. Určení, který právní řád v konkrétním případě aplikovat, je účelem kolizní normy a v ní obsaženého hraničního určovatele. Mezinárodní prvek musí být právně významný nebo zjevně nezanedbatelný (dostatečně významný). Může spočívat v subjektu (např. různé bydliště účastníků soukromoprávního poměru), objektu (nepřímém předmětu) nebo právním jednání (např. uzavření licenční smlouvy na území jiného státu). Z pohledu problematiky, kterou se v naší publikaci zabýváme, jsou významné všechny tři podoby přítomnosti mezinárodního prvku v soukromoprávním poměru.

Prameny mezinárodního práva soukromého

V mezinárodním právu soukromém existuje pluralita zdrojů právní úpravy, což z něj činí poněkud nepřehlednou a složitou právní oblast. Při řešení soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem se musíme zabývat nejen aplikací konkrétního předpisu nebo normy, ale také vazbami mezi jednotlivými prameny práva.

Pro aplikaci předpisů mezinárodního práva soukromého je výchozím bodem tzv. *forum*, neboli místo předpokládaného sudiště. Místo sudiště ovlivňuje aplikaci norem mezinárodního práva procesního, kolizních norem (včetně způsobu používání cizího práva), výhrady veřejného pořádku, mezinárodně kogentních (imperativních) norem a dalších institutů mezinárodního práva soukromého, které mají vliv na právní režim soukromoprávního vztahu s mezinárodním prvkem.

Každý stát má svou právní úpravu mezinárodního práva soukromého ve vlastních vnitrostátních předpisech. Součástí práva platného na území *fora* mohou být dále mezinárodní smlouvy (dvoustranné či mnohostranné), kterými je stát vázán, a v případě členských států EU také sekundární právní předpisy unijního práva, především ve formě nařízení. Všechny tyto předpisy představují „*poměrně složitý propletenec vazeb*“. Při řešení soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem je proto důležité na začátku úvah o právním řešení najít příslušné *forum*, z jehož pohledu budeme právní předpisy vyhledávat, interpretovat a aplikovat. V tomto kurzu vycházíme z premisy, že se *forum* nachází v České republice, resp. na území členských států EU. Námi zkoumanou problematiku proto hodnotíme z pohledu českého a unijního mezinárodního práva soukromého a pramenů práva, které jsou na území České republiky závazné.

Z hlediska kritéria formálnosti právních pramenů můžeme rozlišovat prameny mezinárodního práva soukromého (i) vnitrostátního původu, (ii) evropského (unijního) původu (především nařízení) a (iii) mezinárodního původu (mezinárodní smlouvy).

Vnitrostátní úpravu mezinárodního práva soukromého představuje zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém (dále též jako „ZMPŠ“). Z pohledu unijní úpravy mezinárodního práva soukromého pro nás budou stěžejní kolizní nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č.

864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (dále též jako „nařízení Řím II“), kolizní nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (dále též jako „nařízení Řím I“) nebo procesní nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (dále též jako „nařízení Brusel Ibis“).

V rámci pramenů mezinárodního původu, které jsou významné z pohledu norem mezinárodního práva soukromého, je možné zmínit Úmluvu o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (dále též jako „Římská úmluva 1980“) a Úmluvu OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží.

Mezi uvedenými právními předpisy existují vazby aplikační přednosti, jejichž řešení vychází z obecné teorie práva (*lex posterior derogat legi priori, lex specialis derogat legis generalis*) nebo jsou v těchto předpisech výslovně upraveny.

Normy mezinárodního práva soukromého

Mezinárodní právo soukromé využívá pro hledání odpovědi na tři výše uvedené otázky (tj. otázky sudiště, práva rozhodného a uznání či výkonu cizích rozhodnutí) specifické normy a metody.

Pro určení pravomocného/příslušného soudu ve sporu s mezinárodním prvkem se využívají normy mezinárodního práva procesního, které jsou upraveny v předpisech vnitrostátního, evropského (unijního) a mezinárodního původu. Stěžejním předpisem v námi analyzované oblasti je nařízení Brusel Ibis.

Pro určení rozhodného práva pro soukromoprávní poměr s mezinárodním prvkem se v české doktríně a legislativní praxi využívají dvě metody – kolizní a přímá. Přímé normy přímo upravují práva a povinnosti účastníků soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem. Přímé normy pracují s unifikovaným hmotným právem. Jsou *lex specialis* ke kolizním normám, přičemž jestliže existuje v dané oblasti přímá úprava, je nutné ji použít přednostně před normami kolizními. Přímé normy jsou upraveny především v mezinárodních smlouvách, a to zejména v oblasti mezinárodní koupě zboží a mezinárodní přepravy. Z důvodu zaměření tohoto kurzu se přímými normami mezinárodního práva soukromého nezabýváme.

Stěžejní metodou pro námi vymezenou zkoumanou problematiku je kolizní metoda, která pracuje s kolizními normami. Kolizní normy jsou obsaženy především v nařízeních Řím I a Řím II. Kolizní metoda je *lex generalis* k metodě přímé, představuje tedy obecný přístup k řešení soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem. Účelem kolizní normy je řešení kolizí mezi jednotlivými právními řády. Jejím cílem je určení právního řádu, kterým se bude právní poměr nebo právní otázka řídit.

Z tohoto důvodu má kolizní norma zvláštní legislativně-technickou konstrukci: skládá se z rozsahu a navázání. Rozsah vyjadřuje okruh právních otázek, na které se kolizní norma vztahuje. Úkolem navázání je pomocí hraničního určovatele propojit konkrétní právní řád na právní poměr nebo právní otázku. Hraniční určovatele je možné třídit podle různých kritérií, nás v tomto kurzu zajímají především hraniční určovatel právo země ochrany (*lex loci protectionis*, upravený např. v článku 8 odst. 1 nařízení Řím II), právo země protiprávního jednání (*lex loci delicti commissi*, upravený např. v článku 8 odst. 2 nařízení Řím II), volba práva (*lex electa*, upravená např. v článku 14 nařízení Řím II nebo článku 3 nařízení Řím I), hraniční určovatel právo země obvyklého bydliště nebo právo země poskytovatele charakteristického plnění (obě upraveno např. v článku 4 nařízení Řím I).

Postup při řešení soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem

Postup při řešení soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem lze popsat slovy „*kvalifikace – interprepace – subsumpce*“. Jedná se o tři vzájemně propojené myšlenkové postupy, které se uplatní při výkladu a aplikaci kolizních norem obsažených v předpisech národního, mezinárodního a unijního práva.

Kvalifikací se rozumí právní hodnocení skutkového stavu za účelem jeho podřazení pod rozsah kolizní normy. Jedná se tedy o hodnocení faktů. Úvaha týkající se kvalifikace je prvním stěžejním bodem při řešení soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem. Kvalifikace je podstatná pro rozlišování mezi

hmotnými a nehmotnými statky, hodnocení, zda se jedná o smluvní či mimosmluvní závazkový vztah a další otázky.

Institut kvalifikace je závislý na původu kolizní normy. Kvalifikace v českém mezinárodním právu soukromém je legislativně uchopena v § 20 ZMPS. Kvalifikaci lze provádět podle různých kvalifikačních metod. Ustanovení § 20 odst. 1 ZMPS vychází z kvalifikace podle *lex fori*, upravuje tedy „*právní hodnocení určitého právního poměru nebo otázky za účelem vyhledání použitelného kolizního ustanovení pro určení rozhodného práva se zpravidla provádí podle českého právního řádu*“. Při hodnocení právního poměru nebo právní otázky je možné dle § 20 odst. 2 ZMPS také přihlídnout také „*k funkci, kterou tato ustanovení plní v rámci svého právního řádu*“. Jinými slovy, je možné využít funkční kvalifikaci.

Normy mezinárodního původu či unijního původu v sobě zpravidla obsahují závazky k jednotné kvalifikaci a interpretaci. Jednotné ve smyslu autonomní, nezávislé na právu jednotlivých smluvních či členských států. V praxi samozřejmě není možné zamezit vlivu národního práva. Unijní právní úprava v tomto ohledu představuje zvláštní proces kvalifikace, který je dán pravomocemi Soudního dvora EU k jednotné interpretaci a neexistencí uceleného systému unijního hmotného práva. Kolizní normy obsažené v unijních kolizních předpisech musí být vykládány autonomně, tedy nezávisle na právních řádech jednotlivých států. V případě nařízení Řím I a Řím II proto musíme využít metodu autonomní, nikoliv *lex fori* nebo *lex causae*.

V některých případech řešení soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem může dojít k tzv. kvalifikačnímu problému. Jde o otázku, pod rozsah které kolizní normy se určitý právní poměr nebo právní otázka má podřadit. Příkladem kvalifikačního problému může být povaha obchodního tajemství. České právo nepřiznává obchodnímu tajemství absolutní povahu, ale pouze nekalosoutěžní ochranu, a proto jej nelze podřadit pod článek 8 nařízení Řím II. Opačný přístup lze nalézt ve slovenském právu, kde § 18 zák. č. 513/1991 Zb., obchodný zákoník zakládá ve vztahu k obchodnímu tajemství absolutní majetková práva, a proto by aplikace čl. 8 nařízení Řím II připadala v úvahu. Podle toho, na základě jaké kvalifikační metody budeme danou otázku posuzovat, aplikujeme příslušnou kolizní normu a na jejím základě rozhodné právo. Důvodem vzniku kvalifikačního problému mohou být rozdíly v systematické právní úpravě tuzemského a cizího práva, neexistence právní úpravy institutu v cizím právu nebo jeho odlišný obsah.

Učební text převzat z publikace Kyselovská, T., Koukal, P. Mezinárodní právo soukromé a právo k duševnímu vlastnictví – kolizní otázky.